

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Розлуцького Назарія Васильовича «Боротьба радянського режиму проти українського визвольного руху на території Станіславської області (1944–1956 рр.): військовий аспект», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Після розпаду СРСР і краху тоталітарної системи, завдяки скасуванню політико-ідеологічної цензури і поступовому розсекреченню архівних документів з'явилась можливість більш ґрунтовного та всебічного вивчення історії України радянського періоду.

У сучасній вітчизняній історіографії є чималий доробок із вказаної тематики, зокрема з питань українського національно-визвольного руху, протистояння суспільства радянській тоталітарній системі. Однак зрозуміло, що цей напрям досліджень ще далеко не вичерпаний.

Дальшої розробки потребує широке коло проблем, що стосуються, зокрема, діяльності ОУН та УПА, визначних постатей національного руху, різних аспектів боротьби українського народу за свою державність, насамперед на місцевому, регіональному матеріалі.

Тому дисертація Н. В. Розлуцького, присвячена військовим аспектам протидії радянського режиму українському визвольному рухові на території Станіславської області в 1944–1956 рр., викликає значний науковий інтерес, особливо з огляду на відсутність ґрунтовного спеціального дослідження з цієї теми.

Рецензована праця має чітку побудову, написана за проблемно-хронологічним принципом і розкриває основні питання, які складають предмет дослідження. Робота містить всі основні структурні елементи, передбачені нормативними документами, у тому числі анотацію, вступ, чотири розділи, 14 підрозділів і висновки, а також список використаних джерел та додатки.

Автор, спираючись на великий фактичний матеріал, робить спробу дати всебічну, комплексну характеристику збройного протистояння радянських силових структур і підрозділів УПА та підпілля ОУН у Станіславській області в 1944–1956 рр. і розкриває значення не лише суто військових операцій, численних блокад, облав, засідок і т. п., але й агентурних та інших методів боротьби радянської влади з національним рухом.

Дисертація написана на значній джерельній основі. Здобувач опрацював матеріали трьох державних архівів України, а саме: Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (два фонди, два описи, чотири справи), Галузевого державного архіву Служби безпеки України (два фонди, сім описів, 18 справ) та особливо докладно – Державного архіву Івано-Франківської області (37 фондів, 37 описів, 222 справи). Це забезпечило належну, значною мірою оригінальну документальну основу дослідження.

Дисертант залучив низку опублікованих документів, у тому числі збірники документів і матеріалів (37 назв) та спогади (21 назва), які стосуються тематики роботи. Разом з тим автор не використовував тодішню пресу, періодичні видання; робота значно виграла б, якби здобувач записав хоча б кілька спогадів сучасників, які передавали б загальну атмосферу того часу, причому не обов'язково безпосередніх учасників українського підпілля. Такі самостійні джерельні матеріали є важливим елементом наукової новизни історичних досліджень.

У вступі дисертації вміщено основні рубрики, передбачені нормативними документами. Вони сформульовані чітко і відповідають вимогам до змісту цієї частини роботи. У першому розділі автор аналізує історіографію проблеми, джерельну базу роботи і теоретико-методологічні засади дослідження, зокрема використаний ним понятійно-категоріальний апарат.

У дисертації порушено низку цікавих наукових проблем. Н. В. Розлуцький детально спиняється на питаннях організації радянського репресивно-карального апарату та структурі українського національно-визвольного руху у Станіславській області, розкриває тактику збройної боротьби радянської влади проти ОУН та УПА, особливості проведення блоkad, облав, засідок, прочісування лісів і населених пунктів, застосування провокаційних методів та агентурних засобів у протидії Рухові Опору в краї. Докладно показано побудову й реорганізації підпілля ОУН і військових формацій УПА, використання ними різних тактичних прийомів – маневрів, рейдів, наскоків, диверсій, замахів тощо.

Значну увагу автор приділяє проблемам військового протистояння сталінського режиму й національного руху в області у березні 1944 – червні 1946 рр. У цей період влада здійснила низку масштабних військових операцій, залучивши численні сили НКВС та армійські підрозділи і завдавши відчутного удару структурам УПА та підпільній мережі ОУН. Привертає увагу матеріал про так звану Космацьку повстанську республіку, що охоплювала більшість сіл Яблунівського, Косівського, Жаб'євського районів та окремі села Кутського району області. Під впливом згаданих масштабних операцій, передусім «зимової блокади» 1946 р., почалися поступова демобілізація УПА й перехід її учасників у теренову мережу ОУН.

У праці також докладно розкрито хід збройної боротьби у другій половині 1946 – 1956 рр. Автор простежує перехід визвольного руху до підпільних форм діяльності, бойові дії українського підпілля у 1948–1950 рр., формулює тезу про «приховане двовладдя», підкреслює вплив процесу колективізації сільського господарства на послаблення Руху Опору. Значний фактичний матеріал присвячено заключному періодові національно-визвольної боротьби у Станіславській області (друга половина 1950 – 1956 рр.), коли відбулася остаточна ліквідація осередків підпілля радянськими органами державної безпеки.

У висновках викладено найбільш важливі результати, одержані в дисертації, які містять формулювання розв'язаної наукової проблеми. У додатках уміщено великий фактичний матеріал, який поглиблює аналіз теми і доповнює окремі сюжети праці. Загалом робота свідчить, що здобувачу вдалося досягнути визначеної мети, вирішити поставлені завдання і розкрити військові аспекти боротьби радянського режиму проти українського національно-визвольного руху на території Станіславської області в 1944–1956 рр. Дисертація відзначається актуальністю, науковою новизною і заповнює одну з прогалин у сучасній вітчизняній історіографії.

Позитивно оцінюючи працю Н. В. Розлуцького, слід висловити деякі зауваження і пропозиції.

1. Робота, як уже зазначалося, написана на належній джерельній основі. Однак автору варто було б використати документи Центрального державного архіву громадських об'єднань України, а також Архів Управління Служби безпеки України в Івано-Франківській області. Здобувач подекуди плутається у назвах архівів: Галузевий державний архів Служби безпеки України називає Головним державним архівом Служби безпеки України (с. 17) або Державним архівом СБУ (с. 30), Центральний державний архів громадських об'єднань України – Центральним державним архівом громадських організацій України (с. 18, 47).

2. У підрозділі 1.1, висвітлюючи праці своїх попередників, дисертант фактично оминає сучасну зарубіжну історіографію. Формальні посилання на кілька прізвищ без аналізу принципів робіт, присвячених українському національному рухові 40–50-х років ХХ ст., не можна вважати достатніми в спеціальному огляді історіографії. Здобувачу слід було б зупинитися принаймні на працях польських і російських авторів, які приділяли і продовжують приділяти цій проблемі значну увагу. За останні роки позиція згаданого автором польського вченого Г. Мотики щодо оцінки українського національного руху, яку автор називає об'єктивною (с. 35), істотно змінилася, стала різко критичною.

3. Даючи періодизацію розвитку національно-визвольного руху в Станіславській області, Н. В. Розлуцький визначає 1946–1956 рр. як «період інтенсивного функціонування підпілля» (с. 3, 53, 197), хоча й пише про «знекровлення» і «розгром підпільної мережі» у другій половині 1950 – 1952 рр. та про «остаточну ліквідацію осередків збройного підпілля» у 1953–1956 рр. (с. 3, 16, 174, 186, 192, 201, 202). Очевидно, 1950–1956 рр. варто було б виділити в окремий період функціонування українського національно-визвольного руху, що характеризувався відчутним спадом активності, його згортанням.

4. На нашу думку, твердження автора про підпільну мережу ОУН у 1948 – першій половині 1950 рр. як «приховане двовладдя», «альтернативну адміністрацію області» (с. 57, 161, 174, 201) – значне перебільшення, не підкріплене належною аргументацією (навіть якщо вести мову про перші післявоєнні роки, про період найбільшого піднесення національно-визвольного руху). В додатку Ж, де подаються фрагменти каталогу збройних сутичок (с. 281–286), автор механічно вживає радянські пропагандистські штампи стосовно учасників національного руху – «бандити», «банди», що ніяк не варто робити сьогодні, навіть із застереженням про «збереження лексичних особливостей джерел».

5. У роботі трапляються дрібні технічні помилки. У переліку умовних скорочень (с. 17, 18) автор неправильно подає повні назви: «ЛКСМУ» («...союз молоді...»), має бути «...спілка молоді...»), «НКВС» і «НКДБ» («Народный комитет...»), має бути «Народный комиссариат...»), «ЦДАГО» («...громадських організацій»), має бути «...громадських об'єднань»), «ЦДАВО» («...архів вищих органів»), має бути «...архів вищих органів влади та управління»). У цьому ж переліку умовних скорочень і далі по тексту здобувач неправильно подає скорочення назви обласного архіву: має бути не «ДАІФО», а «Держархів Івано-Франківської обл.» (див.: Бюлетень ВАК України, 2010, № 3, с. 23–24).

Однак вказані зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Н. В Розлуцького. Вона написана на належному науково-теоретичному рівні, є цілісною і завершеною історичною працею. Зроблені автором висновки достатньо аргументовані, а результати дослідження належним чином апробовані. Зміст роботи повністю відповідає шифрові спеціальності «історія України» і відображений в авторефераті й семи статтях, опублікованих здобувачем у фахових та інших наукових виданнях.

На нашу думку, дисертація Назарія Васильовича Розлуцького «Боротьба радянського режиму проти українського визвольного руху на території Станіславської області (1944–1956 рр.): військовий аспект» відповідає сучасним вимогам до таких робіт. Це оригінальна самостійна праця, в якій отримані нові науково обгрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему, а її автор Назарій Васильович Розлуцький заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

В.К.

В. К. Баран,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри нової та новітньої
історії України Східноєвропейського
національного університету імені
Лесі Українки

10 грудня 2018 р.

10 12
Баран В.К.
Л.С.

03.01.18/92
13 12 18